

PALVED EESTI, SOOME JA VENE KEELES: GRAMMATIKA PRAGMAATIKA TEENISTUSES

Renate Pajusalu

Ülevaade. Artikkel käsitleb palvete ja küsimuste vormistamise stereotüüpe eesti, vene ja soome keeles. Materjal on kogutud küsitluste abil, milles vastajad pidid kirjutama, mida nad kirjeldatud situatsioonis ütleksid või kirjutaksid (nn diskursuse täiendamise ülesanne). Iga vaadeldava keele kohta loodi andmebaas, milles on 200 palvet. Nende alusel vaadeldakse esitatud kümnet situatsiooni võrdlevalt kolmes keeles, tuues välja nii sarnasused kui erinevused. Kokkuvõttes tehakse üldistused palvete kodeerimisel esinenud sagedamate grammatiliste vahendite (lausetüüp, verbi morfoloogiline vorm, eituse olemasolu, pöördumine *sina-* või *teie-*vormiga jm) esinemise kohta eesti, soome ja vene keeles.*

Võtmesõnad: küsimus, pöördumine, konditsionaal, eitus, eesti keel, vene keel, soome keel

1. Sissejuhatus

Artikkel käsitleb palvete vormistamist eesti, vene ja soome keeles. Eesmärgiks on välja selgitada, mille poolest erinevad nende keelte stereotüüpsed palved omavahel, sest kuigi vaadeldavate keelte strateegiad on pealtnäha üsna sarnased, ei ole need siiski täielikult identsed. Tegemist on suhtluses küllalt tundliku kõneaktitüübiga, mistõttu võivad normist erinevad palve vormistused (näiteks teise keelena kõneleja poolt) partnerit solvata.

Palved (ingl *request*) ja nende lingvistiline vormistamine kuuluvad kõneaktiteooria (Searle 1969) ja klassikalise viisakusteooria (Brown, Levinson 1987) keskmesse. Tegemist on selge kõneaktitüübiga – palve on sotsiaalne tegevus, mille tagajärjel teate vastuvõtja peaks sooritama palvega esitatud teo, millest on kasu kas kõnelejal või kellelgi kolmandal (vt Taleghi-Nikazm 2006: 1). Palve on seega tüüpiline direktiiv¹ ja siinkohal ei tehta vahet erineva tugevusastmega palvetel, st ka käsud, anumised jm seda tüüpi suhtlustegevused on liigitatud palvete hulka.

* Autor tänab anonüümseid retsensente väga kasulike märkuste eest.

¹ Lähtun siin Searle'i (1969) kõneaktide liigitusest, mis paigutab direktiivide hulka ka küsimused. Palved on siis laias laastus see osa direktiividest, mis ei ole küsimused.

Vastavalt näo mõiste ümber rajatud viisakuskäsitlusele (Brown, Levinson 1987) on palve puhul tegemist partneri nägu ohustava aktiga, sest paludes kellelgi midagi teha seatakse ohtu tema iseseisvus ja sõltumatus. Selle ohu pehmendamiseks kasutatakse leksikaalseid ja grammatilisi vahendeid (nn negatiivset viisakust). Loomulikult on palvete pehmendamise vajadus kultuuriti erinev, sõltudes eelkõige kõnelejatevahelistest suhetest nii sotsiaalses plaanis kui käimasoleva suhtluse raames, olukorra formaalsusastmest ja palve enda n-ö raskusest (kuivõrd tehakse teisele inimesele tüli, kuivõrd lihtne on palvet täita jms). Keeliti erinevad on ka pehmendusvahendid.

Palveid on uuritud mitmesuguste meetoditega ja mitmetes keeltes, varasemast perioodist on enim tuntud rahvusvaheline projekt CCSARP, mis võrdles küsitluste põhjal (nn *diskursuse täiendamise ülesanne*) eri keelte palveid ja vabandusi (Blum-Kulka jt 1989), kuid meetodit kasutatakse palju ka tänapäeval (nt Ogiermann 2009, Peterson 2010, Yu 2011 jpt). Samas on ka tegeliku suhtluse palvete uurimisel juba pikk traditsioon, üldiselt peetakse valdkonna teerajajaks Susan Ervin-Trippi (1976) käsitlust Ameerika inglise keele direktiividest. Ka hilisemad palvete uurimused on tihti pigem rõhutanud autentsete situatsioonide analüüsi olulisust, meetodina on kasutatud konversatsioonianalüüsi (Taleghi-Nikazm 2006, Curl, Drew 2008, Sorjonen jt 2009, Tanner 2012, Rääbis 2012 jm). Ühte ja ainuõiget meetodit keeleteaduses siiski ei eksisteeri. Kuigi reaalsete vestluste uurimine annab meile kõige olulisemat infot keelekasutuse kohta, on see väga ajamahukas ja eri keelte kohta võrreldavate tulemuste saamine nõuab suuri ja mitmekülgseid korpuseid. Siinse artikli eesmärgiks on kõneaktide uurimine eri kultuurides, ja selleks annab küsitlusmeetod hõlpsamini võrreldavat informatsiooni (vt ka Jucker 2009, Yu 2011). Siinjuures ei tohi muidugi unustada, et küsitluste abil saame ainult ligilähedase pildi keelekasutuse nüanssidest, sest ühelt poolt ei tea inimene kunagi päris täpselt, kuidas ta tegelikult olukorras käitub, ja teiselt poolt on suhtlus alati mitme suhtleja poolt üles ehitatud protsess, küsitlusele vastaja aga üldjuhul ei suuda arvestada hüpoteetilise partneriga.

Grammatiline vahend palve edastamiseks võiks eesti keeles primaarselt olla imperatiivi verbivormi sisaldav käsklause (*Anna mulle soola!*), kuid pehmendatud kujul peaks palve ilmselt esitama pigem küsimuse vormis ja tingivas kõneviisis modaalverbiga (*Kas te ei võiks mulle soola ulatada?*, vt Metslang 2004: 252). Tegelikult suhtluses kasutatakse siiski ka mitmesuguseid muid palvekonstruktsioone. Eesti keele direktiive on varem käsitletud infodialoogide materjali põhjal (Hennoste, Rääbis 2004). Direktiivide klass on selles liigituses jagatud soovideks ja ettepanekuteks, piir nende vahel on suhteliselt hägus; põhiliste vormivahenditena esinevad väitlause ja verbi tingiv kõneviis (nt *ma tahaksin...*), kuid võimalikke konstruktsioone on muidugi palju (*op. cit.*: 72–79). On käsitletud ka palveid ja käskke eesti keele suulises materjalis viisakusteooriast lähtuvalt (Keevallik 2004) ja direktiive isa ja lapse suhtluses ühe salvestuse põhjal (Rääbis 2012). Nendes uurimustes on välja toodud muuhulgas eestlaste suhteliselt otsene suhtlusstiil võrreldes teiste rahvastega ja sarnasus pigem saksa kui inglise keeleruumiga (Keevallik 2004: 214).

Siinne käsitlus lähtub oletusest, et iga keele emakeelena kõnelejal on mingi stereotüüpne ettekujutus olukorraga sobivast keelelisest käitumisest. See ei pruugi kokku langeda tegeliku käitumisega, kuid selle teadmine on oluline nt keeleõppes. Kuna õppematerjal peab esitama suhtluse kõige olulisemad aspektid, on keele õpetamisel vajalik teada, milline on “tüüpiline” palve eri olukordades ja millest

sõltub keeleliste vahendite valik. Samuti on emakeelelt homogeensete õpirühmade puhul kasulik teada, mille poolest erineb õpitava keele palvete moodustamine nende emakeele omast. Soome keele kohta on teada, ja ilmselgelt kehtib see ka teiste keelte kohta, et õpiku palved ei vasta tegelikele (Tanner 2012), kuid see on paratamatu, vähemalt niikaua, kui õppematerjalina kasutatakse enamasti valmistekste.

Palvete vormistamine sõltub ühiskonnas kehtivatest viisakusnormidest. Ka nii lähedaste kultuuride puhul nagu siin käsitletud eesti, soome ja vene, eksisteerivad pealtnäha sarnaste palvete kodeerimise vahendite kasutuses ometi erinevused, mida paljud teise keele kõnelejad on suhtluses ebamugavusena tundnud.² Siinne uurimus võrdlebki eesti, soome ja vene keele vahendeid, mida stereotüüpsete palvete moodustamisel kasutatakse. Eesmärgiks on anda võrdlev ülevaade väga laiaast valdkonnast, mille süvitsi uurimine seisab alles ees.

2. Meetod ja materjal

Meetodina kasutatakse siinses uurimuses küsitlusi, täpsemalt kümnest olukorrast koosnevat diskursuse täiendamise ülesannet (ingl *discourse completion task*; Blum-Kulka jt 1989). Küsitluse koostamisel püüti esitada võimalikult erineva formaalsus- ja raskusastmega olukordi, millest enamik nõudis palve sõnastamist, mõned aga võrdluseks ka küsimuse esitamist (nt S7, S8, S9). Situatsioonide loomisel oli eesmärgiks võimalikult suur variatiivsus mitmes aspektis: suhtluskanalitena on esitatud meilisuhklus ja mobiiltelefoni sõnum (S1, S8, S10), telefonisuhklus (S4, S6) ja näost-näku suhtlus (S2, S3, S5, S7, S9); tuttavusastmelt varieerusid situatsioonid sõpradevahelisest suhtlusest (S4, S6, S8) suhtluseni võõraste inimestega argikeskkonnas (S3, S7), teiselt poolt oli osa situatsioonidest institutsionaalsed (S1 õppejõud, S2 raamatukoguhoidja, S5 ja S9 poemüüja, S10 ametnik). Samuti oli erinev palvete “raskusaste”, varieerudes partneri töökohustuste hulka kuuluvatest tegudest (S5 kauba müümine poes ja S10 tõendi väljastamine kindlustusfirmas), mis ei peaks palve olemuse poolest pehmemdamist vajama, kuni võõralt inimeselt suure teene (S3) või õppejõult vastutuleku (S1) palumiseni. Situatsioonide loomisel piiras mahtu see, et käsitletud ei jaksa tavaliselt väga pikalt keskenduda.

Sama küsitlus tõlgiti vene ja soome keelde. Iga keele kohta on siinses pilootuurimuses analüüsitud 20 vastaja tekstid, mille nad kirjutasid kujutletava reaktsioonina esitatud kümnele situatsioonile. Nimetan neid tekste vastustekstideks, mida kokku oli 600 (200 iga keele ja 20 igas keeles iga situatsiooni kohta) ja mis võisid olla pikemad või lühemad. Kõik vastajad olid üliõpilased: eesti ja vene keele puhul Tartu ülikoolist, soome keele puhul Helsingi ülikoolist.³ Grupid ei olnud ühiskonna kui terviku suhtes representatiivsed (enamasti oli tegemist naistega, kes õppisid ülikoolis keelega seotud erialal), kuid just gruppide sarnasuse tõttu on tulemused omavahel võrreldavad. Tegemist on pilootuurimusega, mida on plaanis hiljem jätkata teisi keeli arvesse võttes.

Kõikide küsitluste vastustekstidest kodeerisin palve peaaktid (ingl *head acts*, vt Blum-Kulka jt 1989: 17–18), st vastustekstis kõige rohkem palvet esitavad süntaktilised üksused. Selle identifitseerimine ei olnud alati üheselt selge, sest mõnikord esines vastustekstides ka pöördumisi, vabanduse palumist, eelpalveid

² Väga huvitavat materjali on eesti ja soome suhtluse erinevuste kohta kogunud Ninni Jalli, näiteks on tema materjalis kirjeldus sellest, kuidas soomlase arvates on eesti arstid Soomes ebaviisakad, kuna ei vormista korraldusi küsivas vormis. (Ninni Jalli, isiklik vestlus.)

³ Soomekeelse küsitluse viis Helsingi ülikoolis läbi Pire Teras, venekeelse Tartu ülikoolis Oksana Palikova. Tänan neid südamest abi eest!

jm kõneaktitüüpe, mida on varasemateski uurimustes peetud palve pehmendamise vahenditeks (eesti keele kohta vt Keevallik 2004: 211). Näiteks järgnevas vastustekstis on palve pealauseks (ja seega analüüsitavaks lauseks) loetud *ehk võtad siis kaasa selle?*

S4: Raamat

Ma tahaks lugeda seda raamatut, äkki saad mulle seda laenata? Homme me näeme niikuinii, ehk võtad siis kaasa selle?

Peaakti identifitseerimisele järgnes keeleliste nähtuste kodeerimine, määrati iga peaakti lausetüüp (väitlause, käsklause või küsilause), verbi vorm (indikatiiv, imperatiiv või konditsionaal), modaalkonstruksiooni olemasolu ja kõneliik (jaatav või eitav). Kogu vastusteksti ulatuses (st ka siis, kui see esines ainult väljaspool peaakti) kodeeriti veel pöördumisvorm (kas *sina* või *teie*).⁴

3. Eesti, soome ja vene palved küsitluses esitatud situatsioonide kaupa

Selles peatükis esitatakse küsitluses kasutatud situatsioonid ja analüüsitakse näiteid tüüpilistest vastustekstide peaaktidest. Näited on otsesed tsitaadid, kuid valitud on nende hulgas kõige paremini keskmist esindav (või vajadusel kaks kõige tüüpilisemat).⁵

Igas situatsioonis vaadeldakse eelkõige peaakti lausetüüpi, verbi kõneviisi, modaalkonstruksiooni ja eituse olemasolu. Eraldi kommenteeritakse pöördumisvormi ja vajadusel ka muid palvete vormistamisel relevantseid keelelisi vahendeid. Näitelause järel esitatakse selle konstruksiooni relevantseid osad ja selliste näidete arv, mis materjalis seda konstruksiooni esindas, nt lause (1a) *Kas mul oleks ehk võimalik eksam siiski sooritada?* järel on esitatud konstruksioonimall KÜSIL(ause); JAATAV KOND(itsionaal); MOD(aalkonstruksioon) ja number 14 näitab, et kõiki neid elemente sisaldas 20 peaaktist 14. Muudes aspektides (nt vabandused, pehmendaja *ehk* jms) võivad need 14 lauset üksteisest erineda, ja samu elemente (nt konditsionaalivormi või eitust) võib eraldi esineda ka teistes peaaktides. Seega mida enam läheneb number 20-le, seda üksmeelsemad on olnud selle keele osas vastajad. Lisaks on toodud ka muid näitelauseid, mille kohta ei ole konstruksioonimalli ja esinemiskordade arvu esitatud.

3.1. Situatsioon 1: Eksam

Magasid eksamipäeval sisse. Sul on siiski väike lootus, et õppejõud lubab sul eksami sooritada mingil muul ajal. Kirjutad talle meili. Kuidas sõnastad oma soovi?

Eesti materjalis oli enamasti tegemist küsilausega (1a). Grammatilistest pehmendajatest esines enamasti verbi konditsionaalivorm, selle puudumisel nt partikkel *ehk*. Kõige rohkem oli esimese isiku verbivorme, mistõttu jäi selgusetuks, kas õppejõudu sinatatakse või teietatakse. Vähesed esinenud pöördumised olid siiski *teie*-vormis.

⁴ Kodeeriti ka muid nähtusi (nt vabandussõna olemasolu, pehmendavaid partikleid jms), kuid siinse artikli maht ei võimalda neid põhjalikult käsitleda, mistõttu nende olemasolu on kommenteeritud ainult siis, kui see hakkab materjalis eriti silma.

⁵ Soome ja vene näited on varustatud võimalikult sõnasõnalise tõlkega. Modaalverbi vene keelest tõlkimisel on alati antud verb *võima*, soome keelest tõlkimisel sama tüvi, ka siis, kui see ei ole kõige loomulikum tõlkevaste. Kuna soome partiklit *-han* ei saa viisakonstruksioonides eesti keelde tõlkida, on see märgitud verbi juurde sulgudes.

Soome vastused olid eesti omadega väga sarnased (1b): tüüpilisim predikaat oli *olisiko mahdollista* 'kas oleks võimalik' ja ka pöördumised puudusid enamasti. Ühel juhtumil, kus verb oli teises isikus, oli erinevalt eesti keelest tegemist *sina*-vormiga.

Ka vene vastustes oli sama tüüpi palveid (1c). Siiski olid vene vastused oluliselt rohkem kirjutatud nii, et oli näha *teie*-vormis pöördumist õppejõu poole, samuti esines verbi konditsionaali eitust (1d).

- (1) a Kas mul oleks ehk võimalik eksam siiski sooritada?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 14
- b Olisiko mahdollista tehdä tentti jonakin toisena päivänä?
'Kas oleks võimalik teha eksam mingil muul päeval?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 18
- c Est' li u menja vozmožnost' sdat' ego v drugoe vremja?
'Kas mul on võimalus sooritada see muul ajal?'
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 9
- d Ne mogli by vy razrešit' mne perezdat' ego?
'Kas te ei võiks lubada mul see uuesti sooritada?'

3.2. Situatsioon 2: Raamatukogu

Sa ei suuda raamatukogus leida vajalikku raamatut. Lähed laua juurde, kus istub raamatukogutöötaja ja kirjutab midagi arvutis. Kuidas palud temalt abi?

Eesti materjalis oli kõige enam küsilauseid, millega küsiti: *kas te saaksite aidata* (2a). Kõik pöördumised olid *teie*-vormis, verbid enamasti konditsionaalis. Lisaks esines vastuses enamasti vabandus, mille tõenäoliselt tingis see, et töötaja pidi katkestama oma tegevuse.

Soome materjalis oli samuti kõige tavalisem *voisit(te)ko auttaa*, kuid see võis olla nii *sina*- kui *teie*-vormis. Suhteliselt rohkem kui eesti ja vene keeles oli ka esimeses isikus predikaate (nt *tarvitsisin tätä kirjaa* 'mul oleks seda raamatut vaja'). Viis korda esines partikkel *-hAn* (2b), mida soome keeles kasutatakse palvete pehmendamiseks. Vabandust paluti samuti väga paljudel juhtudel (2b).

Vene materjalis oli selles situatsioonis valdavalt eitava konditsionaaliga küsilausekonstruktsioone *ne mogli by vy* (2c). *teie*-vormis pöördumine oli eksplitsiitne kõigis vastustes, peaaegu kõik sisaldasid ka vabandust.

- (2) a Vabandage, kas te saaksite aidata mul üht raamatut leida?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 12
- b Anteeksi, olisikohan mahdollista saada apua?
'Vabandust, kas oleks (-hAn) võimalik saada abi?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 8
- c Izvinite, ne mogli by vy pomoč' mne najti knigu?
'Vabandage, kas te ei võiks aidata mul leida raamatut?'
KÜSIL, EITAV KOND, MOD – 13

3.3. Situtatsioon 3: Lennujaam

Oled hilinemas lennukile. Taksot ei ole kiiresti võimalik saada. Sinu naabril on auto ja sa just nägid aknast, et ta tuli koju. Sul tekib mõte, et ta võiks sind lennujaama ära viia. Te ei tunne küll hästi, olete ainult tervitanud, aga ta on noor inimene ja paistab väga lahke. Lähed naabri ukse taha, helistad uksekella. Naaber avab. Mida ütled?

Kolmas situatsioon oli vastajatele kõige ootamatum. Paar vene üliõpilast väitsid isegi, et olukord on täiesti võimatu. Vastustekstid olid kõigis kolmes keeles kõige pikemad ja sisaldasid situatsiooni kirjeldust ja hulgaliselt eelpalveid. Eesti materjalis olid kõik palvete peaaktid vormistatud küsimusena, valdavalt kujul *kas saaksite* või *kas teil oleks aega* (3a). Konditsionaal esines vaid natuke rohkem kui pooltel juhtudest (12 korda), mis ilmselt näitab, et nii ootamatu palve puhul ei ole konditsionaal eesti keeles automaatne pehmendaja, olulisem on kogu situatsiooni suhteliselt pikk kirjeldus ja palve põhjuste üksikasjalik lahtiseletamine. *sina* ja *teie*-vormi kasutati vastavalt 6 ja 14 korda, selles osas vastajatel seega üksmeel puudus. Näites (3b) on näha ebatüüpilisem juhtum: küsilause on vormistatud partikli *äkki* abil (esines selles situatsioonis kolm korda), verb on indikatiivis ja pöördumisvorm *sina*.

Soome materjalis olid kõik palved esitatud konditsionaalis modaalkonstruksiooniga. Samas naabrit sinatati 19 juhul 20-st. Viiel korral esines partikkel *-hAn* (3c). Selles situatsioonis näib siis soome keeles hoolimata solidaarsest pöördumisviisist (*sina* mitte *teie*) valitsevat üksmeel palve pehmendamise vajaduses grammatiliste vahenditega, sest kõikides vastustekstides kasutati konditsionaalset modaalverbi (*voisitko*) või modaalkonstruksiooni (*olisiko mahdollista* 'kas oleks võimalik').

Vene materjalis oli rohkem varieerumist. Ühelt poolt esines tüüpkonstruksioon *ne mogli by vy* (*ne mog by ty*) (st küsilause ja eitav konditsionaal, näide 3d), kuid leidis ka käsklauseid (nagu näide 3e).

- (3) a Kas saaksite mind, palun, lennujaama viia?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 11
- b Äkki sa saad mind ära viia?
- c Anteeksi kauheasti, mutta voisitkohan mitenkään viedä minut lentokentälle?
'Kohutavalt vabandan, aga kas võiksid (*-hAn*) viia mind lennuväljale?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 20
- d Ne mog by ty podvezti do aèroporta?
'Kas sa ei võiks sõidutada lennujaamani?'
KÜSIL, EITAV KOND, MOD – 11
- e Opazdyvaju v aèroport, podvezite požalujsta!
'Hilinen lennujaama, sõidutage palun!'

3.4. Situatsioon 4: Raamat

Tahaksid lugeda raamatut, mis on olemas sinu sõbral. Kohtud temaga homme niikuinii. Helistad talle ja palud raamat homme kaasa võtta. Mida ütled?

See on kogu komplektis üks kõige kergemini täidetavaid palveid – sõbral pole ju raske raamatut kaasa võtta, eriti kui kohtumine on juba niikuinii kokku lepitud. Vastustekstid olid suhteliselt lühikesed, kõigis kolmes keeles pöörduti ainult *sina*-vormis.

Eesti materjalis esines konditsionaali vaid pooltes palvetes (4a), lisaks modaalverbidele *võima* ja *saama* esines ka verbi *viitsima*. Soome materjalis on mõnevõrra rohkem konditsionaali (4b), muus osas oli aga olukord eesti keelega sarnane, sest leidus ka muid lausetüüpe (mitte ainult küsilauseid), üks kord ka *jos*-lause (*jos ottaisit...*). Vene materjalis oli konditsionaali ja eitust vaid üksikutel juhtudel, tüüpilisem on küsilause *možeš'...?* (4c).

- (4) a Kas sa võiksid homme selle raamatu ka kaasa võtta?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 8
- b Huomenna kun nähdään, niin voisitko ottaa kirjan mukaan?
'Homme kui kohtume, kas võiksid võtta raamatu kaasa?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 12
- c Možeš' zavtra zahvatit' s soboj?
'Kas sa võid homme kaasa võtta?'
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 8

3.5. Situatsioon 5: Pood

Soovid osta poe kulinaarialetist kolm grillitud kanakoiba. Mida ütled müüjale?

Poesituatsiooni ostupalved erinevad kõigis kolmes keeles oluliselt muudest palvetest. Eesti ja vene keeles olid need enamasti nimisõnafraasid, mida täiendas ainult palvepartikkel *palun*⁶ (5a) või *požalujsta* (5d), vene materjalis esines mõnikord verb *dajte* 'andke'. Soome materjalis aga esines päris palju pikemaid palveid, milles oli kasutatud ka konditsionaalivormi, põhiliselt *mina*-vormis, nt *ottaisin* 'võtaksin' (5c). Soome palvete lõpus esines tihti *kiitos* 'aitäh' (5b).

- (5) a Palun kolm grillkanakoiba.
VERBITA KÄSKL – 15
- b Kolme grillatua kanankoipea, kiitos.
'Kolm grillitud kanakoiba, aitäh.'
VERBITA KÄSKL – 7
- c Ottaisin kolme noita grillatuja kanankoipia.
'Võtaksin kolm neid grillitud kanakoibi.'
VÄITL, JAATAV KOND – 10
- d Mne požalujsta tri kurinye nožki.
'Mulle palun kolm kanakoiba.'
VERBITA KÄSKL – 12

⁶ Eesti *palun* võib olla analüüsitud ka 1. isiku verbivormiks, kuid materjalis on tegemist pigem pragmaatilise partikliga.

3.6. Situatsioon 6: Teesid

Sul on vaja saata teesid rahvusvahelisele üliõpilaskonverentsile. Tähtaeg on täna õhtul, teesid peaks olema inglise keeles. Kahtled oma keeleoskuses ja tahad paluda head sõpra, kes inglise keelt hästi oskab, teesid üle vaadata. Aga tead ka, et tal on homme tähtis eksam ja arvatavasti väga vähe aega. Helistad siiski. Mida ütled?

Situatsioon esindab sõpradevahelist suhtlust, kuid erinevalt situatsioonist S4 (Raamat) on siin tegemist raskemini täidetava palvega, sest on teada, et sõbral on niigi väga kiire. Seetõttu on vastustekstid pikemad ja seletavad kogu olukorda rohkem. Kõigis kolmes keeles sõpra sinatatakse.

Eesti materjalis on verb konditsionaalis vaid pisut vähem kui pooltel juhtudel (6a), tavalisem on indikatiivis (6b) või imperatiivis verb. Soome materjalis on kõik palved esitatud konditsionaali abil, kuigi kõnekeelsust on markeeritud rohkem kui eesti materjalis (6c). Vene materjalis on lausestruktuurid küllaltki erinevad, mistõttu ükski konstruktsioon ei ole sage; konditsionaalivorme on vaid üksikuid, kuid modaalverbi *moč'* on kasutatud rohkem kui pooltel juhtudel (nagu nt 6d). Vene materjalis esineb erinevalt eesti ja soome omast emotsionaalseid hüüatusi abi vajalikkusest (nt *vopros žizni i smerti* 'elu ja surma küsimus').

- (6) a Ma tean et sul väga kiire, aga kas sa saaksid mind natuke aidata?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 7
- b Tean, et sul on niigi ajapuudus, aga ehk lased ühest tekstist silmad üle?
- c Mä tiedän, että oot kiireinen, mutta voisitko sä auttaa mua vähän tän englannin abstraktin kanssa?
'Ma tean, et sul on kiire, aga kas sa võiksid aidata natuke selle inglise keele abstraktiga?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 20
- d Smožeš' proverit' moi tezisy?
'Kas saad kontrollida mu teese?'
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 4

3.7. Situatsioon 7: Bussijaam

Oled võõras linnas eksinud. Tahad küsida esimeselt vastutulijalt, kus asub bussijaam. Vastu tulebki üks vanem proua. Kuidas küsid?

Teeküsimine on väga stereotüüpne situatsioon, vastustekstid olid siin lühikesed ja omavahel sarnased. Kõigis kolmes keeles oli praktiliselt kõikides vastustes näha eksplitsiitne *teie*-vorm ja vabandussõna (*vabandust, anteeksi, izvinite požalujsta*). Eesti materjalis oli kõige rohkem indikatiivis verbi *oskama* (7a), soome keeles jagunesid laused aga enam-vähem võrdselt verbide *osata* 'osata', *voida* 'võida' ja *tietää* 'teada' vahel. Eesti ja soome materjalis oli muude situatsioonidega võrreldes suhteliselt vähe konditsionaalivorme (vastavalt ainult viis ja kaheksa 20-st), põhjuseks tõenäoliselt see, et tegemist oli pigem küsimuse kui palvega. Vene materjalis oli valdavalt palveid *ütelda* (*(pod)skažite*), kus bussijaam on, pehmendava

grammatilise vahendina kasutati erinevalt eesti ja soome keelest pealause verbi eitust, nt *ne podskazete* 'ei ütle' (7c).

- (7) a Vabandage, kas te oskate öelda, kus asub bussijaam?
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 12
b Anteeski, osaattekko sanoa, missä on bussiasema?
'Vabandage, kas oskate ütelda, kus on bussijaam?'
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 7
c Izvinite, vy ne podskazete, kak dojti do avtobusnoj stancii?
'Vabandage, ega te ei ütle, kuidas minna bussijaama?'
KÜSIL, EITAV IND – 16

3.8. Situatsioon 8: Pealkiri

Oled päeval rääkinud sõbraga ühest raamatust, mille pealkiri on miskipärast meelest läinud. Saadad sõbrale SMS-i, et ta selle meelde tuletaks. Mida kirjutad?

Kõikidest küsitluse situatsioonidest on see kõige vähem palve, pigem on tegemist info küsimisega. Tõenäoliselt seetõttu ei esinenud üheski keeles ei modaalverbe ega konditsionaali. Siiski esines igas keeles ka mõni peaakt, mis ei olnud vormistatud eriküsilausena, vaid oli palve ütelda või küsimus *kas sa mäletad...?*. See näitab veel kord, et kõneakti eesmärk ja vorm ei ole üksüheselt seotud ka "puhaste" küsimuste puhul, mis pealegi on vastajale kerged ega vaja mingit erilist pehmendust. Kõigis kolmes keeles olid kõik eksplitsiitsed pöördumised *sina*-vormis. Venekeelses materjalis esines kolm korda eitava verbiga küsimus (*ne napomniš* '(sa) ei meenuta').

- (8) a Mis oli selle raamatu nimi, millest täna rääkisime?
KÜSIL, JAATAV IND – 17
b Mikä se oli se kirja josta puhuttiin tänään?
'Mis see oli see raamat, millest me täna rääkisime?'
KÜSIL, JAATAV IND – 19
c Kak nazyvalas' ta kniga o kotoroj my dnëm govorili?
'Mis oli selle raamatu nimi, millest me päeval rääkisime?'
KÜSIL, JAATAV IND – 11

3.9. Situatsioon 9: Graveering

Sul on vaja lasta kingiks ostetud lusikale graveerida nimi. Lähedal on üks kellassepaäri, aga sa ei tea, kas nad teevad sellist teenust või mitte. Otsustad siiski läbi astuda ja küsida. Mida ütled?

See situatsioon on küsimuste ja palvete vahealalt. Ühelt poolt võiks kirjutada lihtsalt küsimuse graveerimisvõimaluse kohta, kuid see võiks olla ka eelpalve, sest jaatava vastuse korral järgneks ilmselt tegelik palve graveerida lusikale nimi. Kõigis kolmes keeles kasutatakse pöördumises *teie*-vormi, kuid siin ei pruugi see olla viisakusest lähtuv teietamine, vaid kollektiivse subjekti (kellassepatöökoda kui institutsionaalne kollektiiv) poole pöördumine.

Eesti materjalis on kõige tavalisem küsimus *kas saab graveerida* (9a), konditsionaali esines vaid mõnel üksikul juhul. Ka soome vastustes on kõige rohkem otsesest küsimust (9b), kuid pisut rohkem kui eesti materjalis esineb pehmendamist (siiski alla poole juhtudest) konditsionaali ja partikli *-hAn* abil (9c). Ka vene materjalis esineb valdavalt otseseid küsimusi (9d), mõnes üksikus lauses on ka pehmendavaid vahendeid (näiteks kolmes lauses eitust).

- (9) a Kas teil siin graveerida ka saab?
KÜSIL, JAATAV IND, MOD – 11
- b Kaiverratteko te lusikoihin?
'Kas te graveerite lusikatele?'
KÜSIL, JAATAV IND – 11
- c Kysyisin vain, että mahtaa kohan teillä olla kaiverruspalvelua?
'Küiksini ainult, et kas teil võib (-hAn) olla graveerimisteenus?'
- d Izvinite, vy zanimaetes' gravirovaniem?
'Vabandage, kas te tegelete graveerimisega?'
KÜSIL, JAATAV IND – 12

3.10. Situatsioon 10: Kindlustus

Sul on vaja saada oma kindlustusfirmalt tõend panga jaoks, et sinu korter on kindlustatud (kõik on korras ja korter tõesti on kindlustatud, aga pank mureteeb laenu tagatise pärast). Leiad internetist ühe oma kindlustusfirma ametniku nime ja meiliaadressi. Mida kirjutad?

See situatsioon esindab formaalset kirjalikku suhtlust võõra vastuvõtjaga. Eesti materjalis oli kõige rohkem konditsionaalis verbiga küsilauseid adressaadi kohta (10a), kuid leidis ka *mina*-vormis konditsionaali, nt *ma sooviksin, mul oleks vaja* (10b). Valdavalt oli tegemist eksplitsiitse pöördumisega, alati *teie*-vormis.

Soome materjalis on samuti enamasti konditsionaalne verb (10c), kusjuures selles situatsioonis on eesti ja soome keeles konditsionaalsete verbide osahulk enam-vähem võrdne (kõigis teistes siinse küsitluse situatsioonides oli eesti materjalis konditsionaali vähem kui soome omas). Erinevalt eesti ja vene keelest esineb soome keeles *sina*-vormis pöördumist.

Vene materjalis esines nii eitava konditsionaaliga konstruktsioone (10e) kui ka otseseid palveid, mis on vormistatud verbiga *prošu* (10d) või mõne muu palvekonstruktsiooniga. Kõik pöördumised olid *teie*-vormis.

- (10) a Kas te võiksite kirjutada mulle tõendi selle kohta, et korter on kindlustatud?
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 12
- b Mul oleks vaja saada tõend panga jaoks, et mu korter on kindlustatud.
- c Voisitteko lähettää todistuksen minulle?
'Kas te võiksite saata mulle tõendi?'
KÜSIL, JAATAV KOND, MOD – 11
- d Prošu vydat' spravku o tom, čto...
'Palun väljastada mulle tõend selle kohta, et...'
VÄITL, JAATAV IND – 7

- e Ne mogli by vy vyslat' mne spravku o tom čto...
'Kas te ei võiks saata mulle tõendi selle kohta, et...'

4. Palvete keeleline vormistus

Eelpool kirjeldatud tulemused annavad võimaluse teha esialgseid üldistusi selle kohta, mille poolest eesti, soome ja vene keele palvete stereotüübid erinevad ja sarnanevad.

4.1. Palve lausetüüp

Nii eesti, soome kui ka vene keeles on käsklausena vormistatud vaid väike osa küsimustikus formuleeritud lause peaaktidest. Kõige rohkem on neid vene (27 palvet/küsimust 200-st, nt 11c), kõige vähem soome materjalis (2 palvet/küsimust 200-st, nt 11b), eesti materjali käsklausete arv jääb nende kahe vahele (11 palvet/küsimust 200-st, nt 11a). Kõigi kolme keele materjalis esinevad käsklused vaid sõprade poole pöördumises (S4 ja S6), vt näited (11a)–(11c), ainult vene materjalis esineb paar käsklauset koos *teie*-vormis pöördumisega (11d)⁷. Eesti ja vene keeles sisaldavad need laused vastavalt palvesõnu *palun* ja *пожалуйста*. Vene keeles näib imperatiiv koos palvesõnaga seega üksikjuhtumitel olevat piisav ka formaalses situatsioonis palve pehmemdamiseks (vt ka Ogiermann 2009).

(11) Käsklused materjalis

- a Vaata palun ingliskeelne dokument üle, viitsid? (S6 Teesid)
- b Ota se kirja huomenna mukaan, voisin nyt lukea sen. (S4 Raamat)
'Võta see raamat homme kaasa, võiksin nüüd selle läbi lugeda.'
- c Prover', požalujsta, tekst. (S6 Teesid)
'Kontrolli, palun, teksti.'
- d Pomogite mne, požalujsta. (S2 Raamatukogu)
'Aidake mind, palun.'

Eraldi konstruktsioonina oli situatsioonis S5 (Pood) sage ilma verbita nimisõnafraasi kasutus (eesti materjalis nt 15, soome materjalis 7 ja vene materjalis 9 korda 20-st), vt näiteid (5a)–(5c) eespool.

Väitlauseid esines kõigi kolme keele materjalis enam-vähem võrdselt (eesti 20, soome 28, vene 21), neid on kõigis situatsioonides v.a S7 (Bussijaam), S8 (Pealkiri) ja S9 (Graveerimine), mis ongi pigem küsimused kui palved. Eesti materjalis esineb väiteid situatsiooniti enam-vähem võrdselt ja väite sisu on enamasti seotud *minakõneleja* vajaduste või soovidega⁸ (verbivormid *vajan*, *vajaksin*, *tahaks* jne, nt 12a). Vene materjalis on näha, et peaaegu pooled väitlausestest on esitatud situatsioonis S10 (Kindlustus), nt (12 c), ja tüüpiline väitekujuiline palve sisaldab sõna *pros'ba* või *prošu*, olles seega performatiivlause. Soome materjalis on aga väitlause tüüpiline hoopis S5 (Pood) puhul, nt (12b), ja sisaldab esimeses isikus ja konditsionaalis verbi (*ottaisin* 'võtaksin'). Seega on väitlauseid uuritud materjalis küll keeliti enam-vähem võrdselt, kuid tüüpilised konstruktsioonid ja nende kasutuskontekstid siiski väga erinevad.

⁷ Venekeelset *teie*-pöördumisega käskivas kõneviisis ostupalvet kirjeldab ka Krista Vogelberg (2002: 306), tehes järelduse, et vene keeles piisabki paljudel juhtudel *teie*-vormis verbist, et palve piisavalt viisakalt vormistada.

⁸ Ervin-Tripp (1976) on seda tüüpi nimetanud vajadusväiteks (ingl *need statement*).

- (12) Väitlaused materjalis
- a Vabandage, et segan, aga vajan pisut teie abi. (S2 Raamatukogu)
 - b Ottaisin kolme noita grillatuja kanankoipia. (S5 Pood)
'Võtaksin kolm noid grillitud kanakoibi.'
 - c Obraščajus' k vam s pros'boj o predostavlenii dokumenta. (S10 Kindlustus)
'Pöördun teie poole palvega dokumendi saamiseks.'

Kõige rohkem peakte oli kõigis kolmes keeles esitatud küsilause, eelkõige üldküsilause vormis. Arvuliselt oli küsilauseid vene keeles küll kõige vähem (143 palvet/küsimust 200-st) ja soome keeles kõige rohkem (163 palvet/küsimust 200-st), kuid võib siiski öelda, et kõigis kolmes keeles on küsilause kõige tüüpilisem palve esitamise viis ja silma hakkavad ka väga kindlad küsilausekonstruktsioonid, mida selleks kasutatakse (vt 3. osa näiteid).

Kõige vähem esines küsilauseid poesituatsioonis, mis on ilmselgelt kõige rutiinsem siin käsitletavatest palvetest. Küsilauseid kasutatakse nende palvete puhul, mis nägu ohustavad, mitte aga teenindussituatsioonides, kus partneri ülesanne ongi kaupa kätte anda ja vastav palve teenindaja nägu ei ohusta.

4.2. Palve peakti verbi vorm küsi- ja väitlausetes

Verbi vorm pakub huvi eelkõige sellepärast, et üheks tüüpiliseks palve esitamise viisiks kõigis kolmes keeles on konditsionaali preesensivorm. Eesti ja soome konditsionaalivormid on sünteetilised ja kasutuselt mõnevõrra erinevad (Metslang 1999). Vene konditsionaalivormid on analüütilised, koosnedes partiklist *by* ja verbi minevikuvormist (vene keele praeguse süsteemi seisukohast).

Üldarvult esineb konditsionaali kõige rohkem soome materjali palvetes, neid on kokku 134, mis tähendab, et 67% juhtudest oli peaakt vormistatud konditsionaalivormi kasutades. Kuna enamik lauseid, mis konditsionaali ei sisaldanud, kuulusid situatsioonidesse S7 (Bussijaam), S8 (Pealkiri) ja S9 (Graveerimine), mis on vaadeldud situatsioonidest eesmärgilt kõige rohkem küsimused, võib öelda, et palve puhul on konditsionaal väga sage.

Eesti keeles esines konditsionaalivormis verbe vähem, kokku 86 korda (43% kõigist juhtudest). Konditsionaalivormide jagunemine situatsioonitüübiti on üldiselt sarnane soome konditsionaalivormidele, kuid igas situatsioonis on proportsionaalselt vähem eesti konditsionaali. Siiski võib märgata, et kõige formaalsemas situatsioonis S10 (Kindlustus) on eesti ja soome keeles konditsionaale võrdselt, kõige suurem on aga erinevus sõpradevahelise keeruka palve situatsioonis S6 (Teesid), kus kõik soome peaktid on konditsionaalis, eesti materjalis aga vaid 8.

Vene keeles on konditsionaalivorme kõige vähem, ainult 48 korda (24% kõikidest juhtudest). Rohkem esineb neid situatsioonides S2 (Raamatukogu), S3 (Lennujaam) ja S10 (Kindlustus).

Kolme keele materjali konditsionaalivormide esinemise võib kokku võtta järgmiselt: kõige rohkem soome, kõige vähem vene materjalis, eesti materjalis vahepealsel hulgal. Erinevust on näha ka kasutusviisis. Soome materjalis näib konditsionaalis palve olevat vaadeldud keeltest kõige automaatsem, seda kasutatakse enamasti ka palves sõbrale. Samuti esineb soome materjalis päris tihti konditsionaalivormis

verbe, mis ei kuulu modaalkonstruksioonidesse. Eesti materjalis on konditsionaal eelkõige formaalsemate olukordade marker ja esineb põhiliselt modaalverbides. Vene konditsionaal on palvetes peaaegu alati konstruksiooni *ne mogli by vy* osa ja esineb samuti formaalsetes situatsioonides, kuid harvemini kui eesti ja soome keeles.

4.3. Eitus palvetes

Eitus esineb palvete moodustamisel eelkõige vene keeles: 200 peaaktist 72 olid vene materjalis eitavad. Kõige suurem osa sellest on konstruksioonil *ne mogli by vy / ne mog(la) by ty* 'kas te/sa ei võiks' (13b), mida esines 41 korda. Kuid 31 korda esines eitus ka muudes konstruksioonides, mis näitab, et see on vene keeles oluline palve pehmenemise vahend. Situatsioonides S2 (Raamatukogu) ja S7 (Bussijaam) esines ka teine sagedasem konstruksioon *ne (pod)skazhete* 'ega te ei ütle' (13c, vt ka 7c), mis ilmselt on samuti väljakujunenud vormel. Üksikuid näiteid eitavatest verbidest oli aga muidki (13d).

Eesti materjalis esines eituslikku peaakti kuuel juhul 200-st, soome keeles mitte ühtegi. Kuigi eesti materjalis on eitavaid lauseid ilmselgelt väga vähe, on võrdluses soome materjaliga huvitav see, et neid siiski leidub. Kuuest kolm esines situatsioonis S3 (Lennujaam), mis on kõikidest vaadeldud olukordadest kõige ootamatum ja partneri nägu kõige rohkem ohustav palve (13a). Võib siis oletada, et kui vajadust palvet pehmenemiseks on väga suur, siis tehakse seda eesti keeles mõnikord eitava vormiga.

- (13) a Ega teil pole äkki võimalik mind autoga ära viia?
- b Ne mogli by vy vyslat' mne spravku o tom, čto...
'Kas te ei võiks saata mulle töendi selle kohta, et...
- c Prostitute, vy ne podskažete, gde ja mogu najti...
'Vabandage, ega te ei ütle, kust ma võin leida...
- d Ne pomniš' zaglavie?
'Ei mäleta seda pealkirja?'

4.4. Partneri poole pöördumine: *sina* või *teie*

Kuigi siinse uurimuse eesmärgiks ei olnud otseselt pöördumisvormide uurimine, annab materjal siiski võimaluse teha mõningaid järeldusi ka selles valdkonnas. Eesti, soome ja vene pöördumisi ei ole teadaolevalt varem diskursuse täiendamise ülesande abil võrdlevalt uuritud. Eesti ja vene keele kohta on teada, et vene keeles kasutatakse *teie*-vormi rohkem kui eesti keeles ja see on rohkem kui eesti keeles seotud vanuselise distantsiga (Pajusalu jt 2010a, 2010b). Eesti ja soome keele võrdlusest on teada, et eesti keeles teietatakse omakorda rohkem kui soome keeles, kuid sarnaselt vene keelega on soome keeles hoolimata harvemast esinemisest samuti oluline just ealine distants, vt Jalli, Pajusalu (ilmumas).

Kõigis kolmes keeles kasutati *sina*-vormi sõprade poole pöördumiseks (S4, S6, S8) ja *teie*-vormi võõra vanaproua poole pöördumiseks (S7). Samuti pöörduti *teie*-vormis kellasepatöökoja töötaja poole (S9), selles olukorras on tegemist nn kollektiivse *teie*-ga. Erinevused kolme keele vahel ilmsesid võõraste poole pöördumises:

raamatukogutöötajad (S2) ja pangaametnikku (S10) vene ja eesti materjalis teietati, soome materjalis leidis nii *sina-* kui *teie-*vormi. Naabrit (S3) eesti ja vene materjalis mõnikord teietati ja mõnikord sinatati, soome materjalis oli siin vaid üks *teie-*vorm. Õppejõu (S1) ja poemüüja (S5) poole eesti ja soome keeles tavaliselt ei pöördutudki, vene keeles pöörduti *teie-*vormis.

5. Kokkuvõte

Artiklis vaadeldi võrdlevalt eesti, soome ja vene stereotüüpsete palvete moodustamist. Palvete vormistus sõltub kultuurilistest praktikatest, st sellest, mida inimesed peavad sobivaks või viisakaks. Kultuurilised käitumisnormid on suures osas ühiskondlikud ja võivad olla sarnased ka üle keelepiiride. Vaadeldud kolm keelt on seotud mitmekeelsusega Eestis: jättes kõrvale globaalse inglise keele, mõjutavad just soome ja vene käitumisnormid kõige rohkem tänapäeva eestlaste suhtlemistavasid.

Vaadeldud keelte materjalis kasutati palvete esitamiseks sarnaseid grammatilisi ressursse: küsilauseid ja verbi konditsionaalivormi, eesti ja vene materjalis ka eitust. Samuti oli kasutusel mitmeid leksikaalseid vahendeid: palve ja vabanduse pragmaatilisi markereid ja modaalkonstruksioone. Sotsiaalse distantsi osutamiseks on kõigis kolmes keeles ka mitmuslik pöördumisvorm *teie*. Samu ressursse aga kasutatakse mõnevõrra erinevalt, vähemalt siinses uurimuses kasutatud materjali põhjal otsustades.

Põhilised erinevused kolme keele materjali vahel olid järgmised:

- vene materjalis kasutati kõige vähem küsilauseid, suhteliselt rohkem oli käsklauseid; konditsionaalivorme oli kõige vähem ja need olid enamasti seotud ühe kindla konstruktsiooniga (*ne mogli by vy / me mog(la) by ty*); see-eest eitus oli suhteliselt sage;
- soome materjalis kasutati kõige rohkem küsilauseid ja konditsionaali, sealjuures esines muude kui modaalse verbide konditsionaalivorme rohkem kui teistes vaadeldud keeltes; eitust ei esinenud soome palvetes kordagi;
- eesti materjali peaaktid olid kõigis vaadeldud parameetrites (küsilause osakaal, konditsionaalis verbivormide hulk, modaalkonstruksioonide hulk, eitus, pöördumisviis) sageduslikult soome ja vene materjali palvete vahel.

Küsimus, kas eesti keele n-ö vahepealset olukorda saab seletada ainult nende kolme keele areaalse kontiinumiga või on oluline ka muude keelte mõju (eelkõige rootsi-soome, saksa-eesti ja prantsuse-vene mõjusid silmas pidades), ootab selgitamist järgmistes uurimustes.

Lühendid

KOND	konditsionaal
IND	indikatiiv
KÜSIL	küsilause
KÄSKL	käsklause
VÄITL	väitlause
MOD	modaalkonstruksioon
S1–S10	situatsioonid 1–10 peatükist 3

Viidatud kirjandus

- Blum-Kulka, Shoshana; House, Juliana; Kasper, Gabriele 1989. Investigating cross-cultural pragmatics: An introductory overview. – Shoshana Blum-Kulka, Juliana House, Gabriele Kasper (Eds.). *Cross-Cultural Pragmatics: Requests and Apologies*. Ablex Publishing Corporation.
- Brown, Penelope; Levinson, Stephen C. 1987. Politeness. Some Universals in Language Use. *Studies in Interactional Sociolinguistics* 4. Cambridge: Cambridge University Press.
- Curl, Traci S.; Drew, Paul 2008. Contingency and action: A comparison of two forms of requesting. – *Research on Language and Social Interaction*, 41 (2), 129–153. <http://dx.doi.org/10.1080/08351810802028613>
- Ervin-Tripp, Susan 1976. Is Sybil there? The structure of some American English directives. – *Language in Society*, 5 (1), 25–66. <http://dx.doi.org/10.1017/S0047404500006849>
- Hennoste, Tiit; Rääbis, Andriela 2004. Dialoogiaktid eesti infodialoogides: tüpoloogia ja analüüs. Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Jalli, Ninni; Pajusalu, Renate (ilmumas). Sa uss ära sinata mind siin midagi, ega me koos seakarjas pole käänd. Puhuttelu Virossa. – Hanna Lappalainen, Johanna Isosävi (Toim.). *Eurooppalaiset puhuttelukäytänteet. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura*.
- Jucker, Andreas H. 2009. Speech act research between armchair, field and laboratory. The case of compliments. – *Journal of Pragmatics*, 41 (8), 1611–1635. <http://dx.doi.org/10.1016/j.pragma.2009.02.004>
- Keevallik, Leelo 2004. Politeness in Estonian: A matter of fact style. – Leo Hickey, Miranda Stewart (Eds.). *Politeness in Europe*. Clevedon: Multilingual Matters, 203–217.
- Metslang, Helle 1999. Is the Estonian and Finnish conditional actually a conditional? – Mati Erelt (Ed.). *Estonian Typological Studies III*. Publications of the Department of Estonian of the University of Tartu 11. Tartu: Tartu University Press, 97–127.
- Metslang, Helle 2004. Imperative and related matters in everyday Estonian. – *Linguistica Uralica*, 4, 243–256.
- Ogiermann, Eva 2009. Politeness and in-directness across cultures: A comparison of English, German, Polish and Russian requests. – *Journal of Politeness Research: Language, Behavior, Culture*, 5 (2), 189–216. <http://dx.doi.org/10.1515/JPLR.2009.011>
- Pajusalu, Renate; Vihman, Virve; Klaas, Birute; Pajusalu, Karl 2010a. Eestlaste ja venelaste suhtluskäitumine: sina, teie ja keegi veel. [Politeness behavior among Estonians and Russians: formal and informal second person and the third person.] – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 6, 207–224. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa6.13>
- Pajusalu, Renate; Vihman, Virve; Klaas, Birute; Pajusalu, Karl 2010b. Forms of address across languages: Formal and informal second person pronoun usage among Estonia's linguistic communities. – *Intercultural Pragmatics*, 7 (1), 75–101. <http://dx.doi.org/10.1515/iprg.2010.004>
- Peterson, Elizabeth 2010. Perspective and politeness in Finnish requests. – *Pragmatics*, 20 (3), 401–423.
- Rääbis, Andriela 2012. Direktiivisekventsid isa ja tütre suhtluses: juhtumianalüüs. [Directive sequences in a conversation of father and daughter: A case study.] – *Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat*, 8, 213–230. <http://dx.doi.org/10.5128/ERYa8.14>
- Searle, John 1969. *Speech Acts: An Essay in the Philosophy of Language*. Cambridge: Cambridge University Press. <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9781139173438>
- Sorjonen, Marja-Liisa; Raevaara, Liisa; Lappalainen, Hanna 2009. Mä otan tän. Käynnin synn esittämisen tavat R-kioskillä. – Hanna Lappalainen, Liisa Raevaara (Toim.). *Kieli kioskillä. Tutkimuksia kioskiasioinnin rutiineista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 90–119.
- Taleghani-Nikazm, Carmen 2006. Request Sequences: The Intersection of Grammar, Interaction and Social Context. Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. <http://dx.doi.org/10.1075/sidag.19>

- Tanner, Johanna 2012. Rakenne, tilanne ja kohteliaisuus. Pyynnöt S2 oppikirjoissa ja autenttisisa keskusteluissa. Helsingin yliopisto.
- Vogelberg, Krista 2002. The politeness debate continued: notes on some key controversial issues in Brown and Levinson's theory. – Renate Pajusalu, Tiit Hennoste (Toim.). Tähdendusepüüdja. Tartu Ülikooli üldkeeleteaduse õppetooli toimetised 3. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 340–354.
- Yu, Kyong-Ae 2011. Culture-specific concepts of politeness: Indirectness and politeness in English, Hebrew and Korean requests. – Intercultural Pragmatics, 8 (3), 385–409. <http://dx.doi.org/10.1515/iprg.2011.018>

Renate Pajusalu (Tartu Ülikool) põhilised uurimisvaldkonnad on eesti keele semantika ja pragmaatika, ka võrdlevas perspektiivis.
Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut, Ülikooli 18, 50090 Tartu, Estonia
renate.pajusalu@ut.ee

REQUESTS IN ESTONIAN, FINNISH AND RUSSIAN: GRAMMAR AND PRAGMATICS

Renate Pajusalu

University of Tartu

The article discusses the formulation of requests in Estonian, Russian and Finnish. The data was collected by a discourse completion task: participants had to write what they would say or write in a given situation. 200 requests in each of the languages were collected. The article compares ten of the presented situations in three languages based on this data, bringing out the similarities and differences. The analysis focuses on grammatical categories that are pragmatically essential to the formulation of requests (sentence type, morphological form of the verb, presence of negation, address by singular or plural pronoun). The main unit of analysis is the head utterance (request proper) of the reply. However, in some categories the whole replies are considered.

In the summary, generalizations are made about the more frequent grammatical devices used in the formulation of requests. All three languages typically used interrogative sentences to formulate requests. However, in Russian the number of imperative sentences was somewhat greater than in Estonian and Finnish. Another grammatical device common to all three languages was the conditional verb form. The conditional was most frequent in Finnish and least frequent in Russian. Negation was characteristic of requests only in Russian, where it occurred both with and without conditional forms. In Finnish there were no occurrences of negation, while in Estonian it was observed on rare occasions. Address by plural form was most frequent in Russian, less frequent in Estonian and least frequent in Finnish.

Estonian is placed between Finnish and Russian in the frequency of all grammatical categories studied, which can probably be explained by the fact that Estonian is influenced by both Finnish and Russian.

Keywords: interrogative, address forms, conditional mood, negation, Estonian, Russian, Finnish